

FØROYA SOSIAL-DEMOKRATUR

FRÆLSI

JAVNAÐUR

BROÐURSKAPUR

Nr. 5

Lýsingarprísir fyri mm: 12 oyru á
1. síðu, 10 oyru á 3. og 4. síðu

Leygardagin 31. januar 1948

Bladið verður bílagt á posthúsinum, og
kostar kr. 2,00 + porto um fjórðingsárið

22 Árg.

Kann føroysk umsiting (administratión) gerast biligari?

Hin føroyski sjálvstýrisspurningurin er langt síðan vorðin ein peningaspurningur. Nógvir sjálvstýrismenn (her meinað ikki bert politiski flokkurin, sum i dag hevur navnðið Sjálvstýri) hava litid dámað henda spurningin. Men hann má vera ein veruleiki, og skal verða tósad um føroyskt sjálvbjargni og føroyskt sjálvstýri (ella rama loysing) so má grundarlagið, hitt peningaliga, verða hövuðs-evni i orðaskiftinum.

Menn hava borið upp á mál, at administratiónin her á landi er ov dýr. Hon kann verða gjörd meira einföld, og so verður peningur spardur. Hetta kann væl vera. Stýrisskipan i demokratiska samfelagnum er ofta krókut og treklig. Vit skuldu ikki óttast at gjørt hana smidligari.

Tað, ið her var at gera, var at sett niður eina nevnd av skilamonnum at kanna hella mál og givið Tinginum eitt uppskot at miða seg eftir. Skrivstovur kundu móguliga verið lagdar saman. Söknarvaldini og sýsluvaldini kundu fingið meira avgerandi makt, so ikki óll mál skuldu gingið aftur og fram millum hesi og so yvirvaldini (miðstýrini, centralstýrini).

Arbeiði, ið hitt almenna gevur stundning til ella hevur i hondum, eru gitið fyrri altíð at gerast ofóra dýr — nógv dýrari enn figgarættanin ásetir. Tað er komin ein hugsan fram, at tá ið hitt almenna eigur eitt verk, (kommunur ella Lögting) so ræður einki um, hvussu nógv, ið gongur. Eisini kunna ringir fyrstjóðumenn vera atvoldin i, at vegir, havnarlög o.s.fr. gerast so nógv ov dýr.

Hetta kann vera bótt, við at Tingið hevur nógmikið av sakkönnum fólki, sum sent kann vera av og á at eftirhyggja slikum almennum arbeiði.

Tingsins sakköni maður (ella menn) má eisini hava meiri at siga viðvikjandi ymsum, ið gerst ymsa staðni i landinum. Sum er hava söknarstýrini ræði yvir, hvussu og hvar t.d. ein havn ella bryggja skal verða gjörd. Og kunnugt er, at i bygðastýrum kunna ofta meiningar koma fram, sum ikki eru sakligar og til frama fyrri heildina.

I slikum förum skuldi Tingsins köni maður havt ein avgerðarrætt og beinanvegin kunna ávíst, hvar arbeiðið varð lagt niður. Hetta fór at spara pening og fór at verið öllum pórtum til størstu nyttu.

Slik mál eru stórmál og skuldu savna allar menn við ábyrgd — um nakad skal fáast burtur úr sjálvbjargnistosinum og ikki alt skal enda i einari orðafloð.

Føroyskt mál og mentun I FØROYUM

Eitt blað her flutti fram i einum ummæli av Hammershaimbs Anthologi, at ógvuliga litid var føroyskt mál framfarið síðan Hammershaimbs dagar. Fyri ein part kann ein geva blaðnum rætt i hesari metan. Meira fólki nú á dögum duga føroyska rættsskriving, men máli i tosi millum manna er afturfarið, og tað ávirkar eisini skriftmálið, bókamálið.

Tann gróður, ein kundi vænta i starvinum fyrri at fremja málrøkt og mentun, er ikki. Bókaverkini tróta. Lesturin hjá teimum flestu er meira á donskum enn á føroyskum. Summi siggja valla føroyskan stav uttan okkurt bræv ella onkra illa samansetta lýsing.

Hvar liggur orsökini til henda misvøkstur? Stóra skuld — kanska størstu — má hitt politiska stríðið fáa. Tað hevur kóvt og dipið nógvan mentunnarligan framburð her á landi. Hin eini politiski flokkurin sýndi illvilja móti málinum og føroyskum mentunarlívi og hann sáddi tað bæði vitandi og óvitandi út i fólkið. Hann vildi byrgja føroyskt andsliv inni á eini forngrípagoymslu. Har kundi tað liggja og fúna. Vit dugdu at tosa málið, tað var nógmikið. Tað var til onga nyttu. Ein slapp ikki út um Føroyar við tí.

Men hin flokkurin, hann sum bar tað i merki sinum, at hann vildi koma málinum aftur til æru og byggja andsliv upp á heimligum botni, hevur eisini svikið. Hann fórði eitt politiskt stríð, hart, men tað var vent úteftir, hin innari »fronturin» var mangan gloymdur. Málvest verk i stillum var skotið til viks. Og so i seinastuni kom illemja og óvinskapur nettup millum teirra, ið standa skuldu saman og verða stuðlar i mentunnarligum starvi. Samstarvsmenn róptu hvør annan landa-svikjari og onnur eykanoyn, og verkið at fremja mál Hammershaimbs var ikki röktað. Soleiðis er afturgongan, og hon heldur á til fró i mótstöðumenn.

Hetta sama blaðið helt, at Danir hövdu stíðlað útgávuna av føroyskum bókum. Ja, er tað nakad at taka so fram? Russland, sum ikki allir siga er so frælsisfremjandi, skapar skrift-

mál til fólki, ið ikki hava tað, og gevur teimum upplýsing á móðurmálinum. Nógvir Danir hava skilt hin føroyska tjóðskaparspurningin, men aðrir ikki. Flestir av teimum, ið verið hava her, eru farnir av stað aftur og einki hava vítað um føroyskt mál ella mentun.

Skattaspurningurin.

Tá ið fólkafloksmenn og blöð i hesum dögum »kolportera» ta kolsvörtu ósannind, at javnaðarmenn við teirra formanni á odda hava borið fram uppskot um at veita teimum stóru inntökunum ein so munandi skattalætta, at tað vil hera við sær, at småmaðurin verður at fáa ta tyngstu skattabyrðina oman á seg, skulu vit her geva eina sannlýsing av, hvussu skattaviðurskiptini liggja.

Farnaðarmenn við sinum formanni P. M. Dam á odda hava lagt allar ávar um borið fyrri at fáa skattaviðurskiptini skipað soleiðis, at småmaðurin verður at fáa skattalætta, meðan tyngdin av skattinum má verða borin av teimum, ið hava ráðini og tær stóru inntökunav.

FRÁDRÁTTARREGLUR

Tað er av fólkafloksmonnum við teirra málagnu »Dagblaðnum» á odda borið út fyrri allar vindar og inn i hvørja smáttu, at javnaðarmenn við P. M. Dam sum forspákaru hava fingið skipað tað soleiðis, at forrættningar og skipaeigarar i mótseting til tað, sum hevur verið vani higartil, kunnu fáa loyvi at taka so nógv frá sum driftsútreiðslur, at einki verður eftiri at skatta av, og at skatturin tí hereftir verður allur at falla á hitt meiniga fólkið.

Hetta er ein svört ósannind! Higartil hevur skattalógin verið soleiðis og er framvegis soleiðis orðað — hon er óbroytt — at eigarar av driftum og forrættningum hava drigið og draga frá sum driftsútreiðslur viðlíkahalds- og umvölingarútreiðslur av virkislutum sinum sum skipum, arbeidsamboðum og virkishúsum. Eisini hevur her á landi eins og aðrastaðni i kongarikinum og i Norðanlondum av skattamyndugleikunum verið góðtikið og av skipaeigarunum »praktiserad» at taka skattaútreiðslurnar frá sum driftsútgiftir.

I hesum er einki broytt og hevur einki uppskot verið frammi um at broyta tað.

Virðisekingar við uppiskoytum ella tilbyggingum og útgerð av nýggjum greiðum og innrættingum hava ikki sambært lógina haft rætt til at verða drigið frá skattainntökuni og hava tað heldur ikki enn, og einki uppskot hevur verið frammi og enn minni verið samtykt um at broyta hetta.

Hvat er tað so, sum »Dagblaðið» og fólkafloksmenn nú til fólkatingsvalið royna at kóka súpan av móti javnaðarmonnum og serliga javnaðarflokksformanninum P. M. Dam?

Tað sum P. M. Dam við sinum partamonnum á tingi, gamla sjálvstýrismonnum og sambandsmonnum úttalaðu var stutt og greitt bara tað.

at træskip áttu sama frádráttarrætt sum jarnskip, tá ið talan var um stórumvæling — reparasjon — ella »klassing».

Tað er eyðvitað, at hava teir harrar ánarar av s.s. Skálaberghella óðrum trolara rætt og loyvi til at taka klassingarútreiðslurnar frá skattainntökuni, altsó útreiðslurnar av at seta eina nýggja »keys», nýggjan skorstein, nýtt dekk o. a. i staðin fyrri ta útslitnu gomlu »keysina», tann gamla skorsteinin, tað gamla uppslitna dekkið o. a., megu t. d. fiskimenn, ið hava haft ein snurrváðsbát, eina slupp ella annað træskip, eiga sama rættin sum teir stóru trolaraeigararnir.

Hetta ræður sjálvandi bara viðvikjandi skipum, sum menn hava haft i brúki i árávis. Menn, ið keypa gomul skip at umvöla og nýgera til fiskiskaps kunnu ikki taka útreiðslurnar við at gera skip i stand og klárt til fiskiskaps frá skattainntökum sinum. T. d. kunnu útreiðslurnar til at gera »Rankan» og aðrar nýkeyptar trolara istand (klassa) ikki verða tiknar frá sum driftsútreiðslur.

Av hesum er prógvað, at hvørki P. M. Dam við partamonnum sinum á tingi ella gamla sjálvstýrismenn ella sambandsmenn hava haft eitt einasta uppskot frammi um at broyta frádráttarreglurnar soleiðis, at skipaeigarar og forrættningmenn skulu kunna draga útreiðslur frá sum teir áður ikki hava kunnað frádrigið ella praktiserað at drigið frá skattainntökum sinum

Tær avskrivningarreglur, sum annars verða nýttar fyrri nýggj ella nýkeypt skip, 10 pst. av skipsvirðinum i fríðartíð, og um skipið hevur tjent nógv, inntil 25 pst. av kriggskonjunkturvirðinum, tó ongatið meir enn skipsins fortjenastu, eru gjörðar av líkningarráðnum.

Uppskot um hesa avskrivning kunnu so stalt ikki leggjast á P. M. Dam.